

5 Μετάπλαση και μορφολογική ασυμμετρία στη νέα ελληνική*

Νίκος Κουτσούκος

FRS-F.N.R.S. & Université catholique de Louvain

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο εξετάζεται το θέμα της μετονοματικής παραγωγής ρημάτων με μετάπλαση στη Νέα Ελληνική μέσα από μία διαφορετική προοπτική. Τα δεδομένα αναλύονται ως προς τις μορφολογικές και σημασιολογικές τους ιδιότητες με βάση το μοντέλο της *Construction Morphology* και προτείνεται η αναπαράστασή τους με μορφολογικά σχήματα. Εξετάζεται η ασυμμετρία δομής και σημασίας που ενυπάρχει στη διαδικασία της μετάπλασης και τοποθετείται ένα πλαίσιο για την ανάλυση και άλλων μορφολογικών διαδικασιών που δημιουργούν παρόμοιες ασυμμετρίες.

1. Εισαγωγή

Η *μετάπλαση* (conversion) αποτελεί μία μορφολογική διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων με «ιδιαιτέρα» χαρακτηριστικά, η οποία έχει απασχολήσει αρκετά τους ερευνητές τα τελευταία χρόνια (μεταξύ άλλων, Balteiro 2007, Bauer & Valera 2005a, Martsa 2013, Nagano 2008, Valera 2014, 2015). Ωστόσο, στη Νέα Ελληνική, με εξαίρεση κάποιες αναφορές από τους Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2012), Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μασούρα (2009), Θωμαδάκη (1996), Ralli (1988) και Ράλλη (2005), δεν έχει γίνει αντικείμενο συστηματικής μελέτης. Η μετάπλαση είναι η διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων κατά την οποία ο παραγόμενος τύπος δεν υφίσταται κάποια (εμφανή) αλλαγή στη μορφή εν σχέσει με τον πρωτότυπο, ενώ η κλίση του, η σημασία του και οι συντακτικές του ιδιότητες αλλάζουν, με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκτά τις κλιτικές, σημασιολογικές και συντακτικές ιδιότητες μίας καινούργιας λεξικής κατηγορίας (word class) (Valera 2015: 319). Για παράδειγμα, στα αγγλικά το ρήμα *to bridge* 'γεφυρώνω' παράγεται από το ουσιαστικό *bridge* 'γέφυρα' με μετάπλαση καθώς τόσο το ρήμα όσο και το ουσιαστικό έχουν την ίδια μορφή, αλλά διαφορετικές κλιτικές και σημασιολογικές ιδιότητες.

* Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους επιμελητές του παρόντος τόμου για την προσεκτική φροντίδα του κειμένου και τις κ. Α. Ράλλη και Α. Ευθυμίου για τα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους στο περιεχόμενο. Η παρούσα δημοσίευση γίνεται στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος "(A)symmetries in morphological structures and inflection: a comparative constructionist approach in European languages" το οποίο χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα "MOVE-IN Louvain Incoming Post-doctoral Fellowship-Marie Curie Actions of the European Commission".

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η μετάπλαση μοιάζει με άλλες διαδικασίες που επιφέρουν αλλαγή λεξικής κατηγορίας χωρίς αλλαγή στη βάση, όπως για παράδειγμα η *συντακτική μετατόπιση* (syntactic transposition).¹ Παρόλο που η έρευνα σε αυτό το σημείο είναι σχετικά φτωχή, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η βασική διαφορά μεταξύ της μετάπλασης και άλλων παρόμοιων διαδικασιών συνίσταται στο γεγονός ότι η μετάπλαση αποτελεί μορφολογική διαδικασία και ως εκ τούτου τα αποτελέσματά της εγγράφονται στο νοητικό λεξικό και είναι μόνιμα (Bally 1944, Marchand 1969, Van Goethem & Koutsoukos υπό δημ., για μία σχετική συζήτηση). Η μετάπλαση ως μορφολογική διαδικασία εγείρει ένα πλήθος ερωτημάτων και ζητημάτων που έχουν εξεταστεί στη βιβλιογραφία. Ένα βασικό πρόβλημα είναι η σχέση της μετάπλασης και της κλιτικής πολυπλοκότητας των γλωσσών στις οποίες εμφανίζεται. Για παράδειγμα, υποστηρίζεται ότι η μετάπλαση εμφανίζεται κυρίως σε γλώσσες που έχουν φτωχή κλιτική μορφολογία (βλ. μεταξύ άλλων, Marchand 1969, Dressler & Manova 2005). Το συγκεκριμένο ζήτημα μπορεί να εξεταστεί και από διαχρονική σκοπιά καθώς η σταδιακή μείωση της κλιτικής πολυπλοκότητας φαίνεται να αποτελεί τη συνθήκη για την αύξηση της παραγωγικότητας της διαδικασίας (Kastovsky 2005). Επίσης, σε συγχρονικό επίπεδο έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τη μετάπλαση συγκρίνοντας διαγλωσσικά δεδομένα.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, θα εστιάσουμε σε μία πτυχή της μετάπλασης που δεν έχει γίνει αντικείμενο εκτενούς έρευνας έως τώρα, ήτοι τη μετάπλαση ως μορφολογική ασυμμετρία. Με βάση την *Αρχή της Συνθετότητας* (ΑΣ, Compositionality Principle), η σημασία μία σύνθετης δομής (συντακτικής ή μορφολογικής) προσδιορίζεται από τις σημασίες των επιμέρους συστατικών και των διαδικασιών που τη χτίζουν. Οι διαδικασίες σχηματισμού νέων λέξεων πρέπει να τελούνται κατά τρόπο ώστε να τηρείται η ΑΣ και η σημασία της καινούργιας λέξης να μπορεί να γίνει αντιληπτή από τον ομιλητή βάσει της δομής (Hoeksema 2000).

Η πιο «κοινή»² διαδικασία μορφολογικής παραγωγής διαγλωσσικά είναι η προσφύματοποίηση, ήτοι η προσθήκη ενός προσφύματος σε μία βάση είτε για τη δήλωση μίας καινούργιας σημασίας είτε για την αλλαγή κάποιων χαρακτηριστικών της βάσης. Εν γένει, η προσθήκη ενός προσφύματος σηματοδοτεί την παραγωγή ενός καινούργιου λεξήματος και την κατεύθυνση της διαδικασίας όσον αφορά τη μορφική και σημασιολογική συνθετότητα και η διαδικασία μπορεί να θεωρηθεί ότι διατηρεί τη μορφολογική συμμετρία.

¹ Στη Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής) αυτές οι αλλαγές ονομάζονται «καταχρηστική παραγωγή». Οι Αναστασιάδη κ.ά. (2012) ονομάζουν το φαινόμενο «συντακτική (ή μερική) μετατροπή» σε αντίστιξη με τη «μορφολογική (ή ολική) μετατροπή».

² Η επιλογή του επιθέτου «κοινή» είναι περιγραφική και όχι αξιολογική. Δηλώνει τη συχνότητα εμφάνισης της διαδικασίας σε διαγλωσσική κλίμακα.

Η μετάπλαση διαφέρει σημαντικά από τη διαδικασία της προσφυματοποίησης καθώς παραβιάζει την Αρχή της Συνθετότητας, εφόσον ο ίδιος φωνολογικός τύπος αντιστοιχεί σε δύο διαφορετικές σημασίες/λειτουργίες. Επομένως, η μετάπλαση ως μορφολογική διαδικασία συνίσταται σε μία ασυμμετρία μεταξύ δομής και σημασίας.

Στο παρόν άρθρο, εξετάζουμε το φαινόμενο της μετάπλασης μέσα από τη σκοπιά της δομικής συμμετρίας–ασυμμετρίας. Αναλύουμε δεδομένα μετάπλασης από τη Νέα Ελληνική και υποστηρίζουμε ότι η ανάλυση τους μπορεί να μας δώσει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία που φωτίζουν τη γενικότερη θεώρηση του φαινομένου. Η παρούσα εργασία συμπληρώνει παλαιότερες εργασίες στην οποίες έχει εξεταστεί το ίδιο φαινόμενο, αλλά από διαφορετικές σκοπιές (Koutsoukos 2013α,β, 2014, 2015). Η δομή του άρθρου έχει ως εξής: μετά την παρούσα εισαγωγή, παρουσιάζονται κριτικά οι διάφοροι ορισμοί της μετάπλασης και οριοθετείται το φαινόμενο (ενότητα 2). Έπειτα, εξετάζεται η έννοια της δομικής συμμετρίας/ασυμμετρίας στις μορφολογικές δομές και εξηγείται για ποιο λόγο η μετάπλαση δημιουργεί ασυμμετρία (ενότητα 3). Στη συνέχεια, εξετάζονται τα δεδομένα της μετάπλασης στη Νέα Ελληνική (ενότητα 4) και δίνονται κάποια συμπεράσματα (ενότητα 5).

2. Ο ορισμός της μετάπλασης

Κάθε συζήτηση σχετικά με τη μετάπλαση θα πρέπει να ξεκινήσει από τον ορισμό του φαινομένου. Ωστόσο, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ένας ορισμός που θα είναι καθολικά αποδεκτός είναι δύσκολο να επιτευχθεί καθώς εξαρτάται από τις θεωρητικές παραδοχές πάνω στις οποίες βασίζεται η ανάλυση. Χαρακτηριστικό του φαινομένου είναι ότι στην Ελληνική η απόδοση του όρου διαφέρει ανάλογα με τη θεωρητική προοπτική των ερευνητών. Οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μασούρα (2009) αποδίδουν τον όρο ως «μετατροπή», η Θωμαδάκη (1996) ως «μεταπλασμό», ενώ η Μότσιου (1983 όπως αναφέρεται στο Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μασούρα 2009) ως «α-προσφυματική παραγωγή» ή «μορφοσυντακτική παραγωγή». Στην παρούσα μελέτη, επιλέγουμε τον όρο «μετάπλαση» ακολουθώντας τη Ράλλη (2005), καθώς ο όρος «μεταπλασμό» έχει καθιερωθεί για την περιγραφή της αλλαγής από μία υποκατηγορία προς μία άλλη εντός της λεξικής κατηγορίας, π.χ. η αλλαγή κλιτικής τάξης (Κατσούδα 2007: 49 κ.εξ.).

Ο Sweet (1960 [1891]: 38) ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον αγγλικό όρο «conversion» για να ορίσει τη διαδικασία με την οποία «αλλάζουμε τη λεξική κατηγορία μίας λέξης χωρίς καμία τροποποίηση ή προσθήκη [στη μορφή της —προσθήκη δική μου], με εξαίρεση φυσικά την απαραίτητη αλλαγή στην κλίση». Ωστόσο, δεδομένου ότι η κλίση αλλάζει στους μεταπλασμένους τύπους, εγείρεται θέμα σχετικά με το αν και κατά πόσον μπορούμε να της αποδώσουμε παραγωγικές ιδιότητες. Ο Sweet θεωρεί ότι η κλίση είναι

ένα ασφαλές κριτήριο για τη διάγνωση της αλλαγής λεξικής κατηγορίας. Ωστόσο, στο πλαίσιο κάποιων σύγχρονων θεωρήσεων έχει υποστηριχτεί ότι η αλλαγή της λεξικής κατηγορίας στους μεταπλασμένους τύπους μπορεί να γίνει από τα ίδια τα κλιτικά μορφήματα (Myers 1984). Ως εκ τούτου, θεωρείται ότι τα κλιτικά μορφήματα δεν αποτελούν απλώς διαγνωστικό κριτήριο για τον εντοπισμό της μετάπλασης, αλλά τα ίδια επιτελούν την αλλαγή της λεξικής κατηγορίας.

Στο πλαίσιο που ακολουθείται στην παρούσα εργασία, η αλλαγή της λεξικής κατηγορίας δεν επιτελείται από την κλίση. Η κλίση και η παραγωγή, παρόλο που εμφανίζουν κάποιες ομοιότητες, έχουν και ουσιαστικές διαφορές (Koutsoukos 2013α). Ακολουθώντας την άποψη της Ράλλη (2005), υποστηρίζουμε ότι η απόδοση παραγωγικών ιδιοτήτων στο κλιτικό παράδειγμα, μπορεί να λύνει το πρόβλημα της μετάπλασης, αλλά καταργεί την ουσιαστική διαφορά μεταξύ κλίσης και παραγωγής και δημιουργεί αλυσιδωτά προβλήματα. Επομένως, δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι τα κλιτικά μορφήματα φέρουν παραγωγικές ιδιότητες. Θα πρέπει ακόμα να επισημάνουμε ότι στα μοντέλα που υποστηρίζουν ότι οι μορφολογικές βάσεις είναι υποπροσδιορισμένες (underspecified) ως προς τη λεξική κατηγορία, όπως για παράδειγμα το μοντέλο της Κατανομητικής Μορφολογίας (Distributed Morphology), κάποιες ρίζες χαρακτηρίζονται από μία πολυλειτουργικότητα (multifunctionality) και η απόδοση της κατηγορίας γίνεται με βάση τη συντακτική θέση. Επομένως, η μορφική ομοιότητα δεν αποτελεί πρόβλημα. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία, ακολουθώντας τη λεξικαλιστική παράδοση, οι λεξικές βάσεις θεωρούνται προσδιορισμένες ως προς τη λεξική κατηγορία και ως εκ τούτου η μετάπλαση αποτελεί μία μορφολογική διαδικασία.

Ο ορισμός της μετάπλασης συνδέεται με τον ορισμό της λεξικής κατηγορίας (Valera 2015). Οι Bauer & Valera (2005β: 8) ορίζουν τη μετάπλαση ως «μια παραγωγική διαδικασία που συνδέει δύο λεξήματα της ίδιας μορφής, αλλά διαφορετικής λεξικής κατηγορίας». Ωστόσο, διαγλωσσικά, ο ορισμός της λεξικής κατηγορίας και η πιθανή αλλαγή της αποτελεί ένα δύσκολο ζήτημα που δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια (Ramat 1999).

3. Η μετάπλαση ως μορφολογική ασυμμετρία

Με βάση την αρχή του γλωσσικού σημείου, όπως ορίστηκε από τον Saussure (1916/1995), κάθε σημαίνον (δομή) πρέπει να εξετάζεται μαζί με το σημαινόμενο (σημασία), γιατί αποτελούν μία αδιάρρηκτη ενότητα. Ωστόσο, δεν είναι σαφές ποια θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι η σχέση μεταξύ των δύο.

Έχει υποστηριχτεί ότι οι γλώσσες συνήθως επιδεικνύουν μία τάση για *ισομορφισμό* (isomorphism) μεταξύ των συστατικών της δομής (units of form) και των συστατικών

της σημασίας (units of content) στους μορφολογικούς σχηματισμούς. Η τάση διατυπώθηκε και ως η *Αρχή του ενός τύπου-μιας σημασίας* (one form-one-meaning principle) και αποδίδεται συχνά στον Von Humboldt (Hoeksema 2000). Αντιστοίχως, με βάση την ΑΣ η σημασία μίας σύνθετης δομής προσδιορίζεται από τις σημασίες των επιμέρους συστατικών και των διαδικασιών που επιτελούνται πάνω σε αυτά (Hoeksema 2000).³ Με άλλα λόγια, αν έχουμε μία περίπλοκη μορφολογική δομή X η οποία αποτελείται από τη δομή A (σημαίνον) που έχει τα επιμέρους συστατικά a, b, c, τότε αναμένουμε ότι η δομή A θα προκύπτει συνθετικά από τα επιμέρους συστατικά κατά τρόπο: $A = a + b + c$, όπου τα a, b και c είναι μορφολογικά συστατικά και όχι απλώς φωνήματα. Αντιστοίχως, η σημασία του X που συμβολίζεται ως A', θα πρέπει να είναι και αυτή διαιρετέα στα συστατικά a', b' και c' κατά τρόπο ώστε να προκύπτει συνθετικά η σημασία του X ως $A' = a' + b' + c'$, όπου τα συστατικά a', b' c' αντιστοιχούν στα συστατικά a, b, c, και αντίστροφα. Επομένως, τα συστατικά της δομής πρέπει να αντιστοιχούν στα συστατικά της σημασίας και αντίστροφα (Mel'čuk 2006).

Ως παράδειγμα μορφολογικής διαδικασίας που ακολουθεί αυτή την τάση, μπορούμε να αναφέρουμε την προσφυματοποίηση, δηλαδή την προσθήκη ενός προσφύματος σε μία βάση για τη δήλωση μίας καινούργιας σημασίας ή για την αλλαγή σε κάποια χαρακτηριστικά της βάσης. Για παράδειγμα, στην Αγγλική το επίθημα *-er* προστίθεται σε μία ρηματική βάση για τη δημιουργία ουσιαστικών που δηλώνουν τον «δράστη», π.χ. teach (ρήμα) > teacher (ουσιαστικό) (Bauer 1983: 112), ενώ αντίστοιχα στην Ελληνική, το ρήμα *αλατίζω* προέρχεται από το ουσιαστικό *αλάτι* με την προσθήκη του επιθήματος *-ίζ(ω)* που φτιάχνει την κατηγορία του ρήματος (Pάλλη 2005).

Έχει υποστηριχθεί ότι οι παραβιάσεις της ΑΣ δεν είναι τόσο συχνές και οι γλώσσες σπανίως παρεκκλίνουν από τη γενικότερη τάση που διατύπωσε ο Von Humboldt. Ωστόσο, αυτές οι ιδεατές δομές πολύ σπάνια απαντούν διαγλωσσικά και ως εκ τούτου δεν πρέπει να θεωρούμε ότι αποτελούν τον κανόνα (Hoeksema 2000, Corbin 1987, μεταξύ άλλων).

Ο Karcevskij (1964) ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο ασυμμετρία (asymmetry) για να περιγράψει περιπτώσεις οι οποίες δεν ακολουθούν αυτό που αργότερα ονομάστηκε Αρχή της Συνθετότητας. Ο Bazell (2004) υποστήριξε ότι φαινόμενα τα οποία παρεκκλίνουν από τον ιδεατό ισομορφισμό καταδεικνύουν τη λανθασμένη υπόθεση της δομικής γλωσσολογίας ότι η ανάλυση σε ένα γλωσσικό επίπεδο θα αντιστοιχεί ισομορφικά στα άλλα γλωσσικά επίπεδα. Αυτή την υπόθεση την όρισε ως Πλάνη της Αντιστοιχίσης (Correspondence Fallacy). Βασιζόμενοι στην άποψη του Karcevskij (1964), μπορούμε να αναγνωρίσουμε δύο τύπους μορφολογικών δομών ανάλογα με το πόσο κοντά βρίσκονται

³ Συναφής με την ΑΣ είναι και η *Αρχή της Δομικής Εικονικότητας* (Principle of constructional iconicity) (Dressler 1987, 2005, Mayerthaler 1981).

στην ιδεατή μορφολογική δομή: συμμετρική vs ασύμμετρη δομή. Εάν σε μια μορφολογική δομή καθένα από τα δομικά συστατικά έχει μία συμβολή στη συνολική σημασία του σχηματισμού και υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ των μερών του, τότε θεωρούμε αυτή τη δομή ως συμμετρική. Αν τα δομικά στοιχεία δεν βρίσκονται σε πλήρη αντιστοίχιση με τα στοιχεία της σημασίας, τότε η δομή είναι ασύμμετρη.

Η προσφυματοποίηση αποτελεί το κατεξοχήν παράδειγμα μορφολογικής διαδικασίας που δημιουργεί συμμετρικές δομές, καθώς για κάθε νέα σημασία/λειτουργία που προτίθεται στη δομή προστίθεται αντίστοιχα και ένα μόρφημα. Αντίθετα, η μετάπλαση μπορεί να χαρακτηριστεί ως το κατεξοχήν παράδειγμα μορφολογικής διαδικασίας που δημιουργεί ασύμμετρες δομές καθώς δημιουργεί ένα νέο λέξιμα χωρίς την προσθήκη κάποιου εμφανούς δομικού συστατικού, με αποτέλεσμα να προκύπτουν δύο διαφορετικές σημασίες/λειτουργίες που αντιστοιχούν στην ίδια δομή.

Η αντίθεση μεταξύ συμμετρικών και ασύμμετρων δομών είναι ένα πρόβλημα που σχετίζεται και με τη γνωστική πρόσληψη των δομών (Plag 1999: 231). Για παράδειγμα, η προσφυματοποίηση αναλύεται ευκολότερα κατά την πρόσληψη από τον ομιλητή, εφόσον το εμφανές στοιχείο δηλώνει τη διαδικασία, ενώ η μετάπλαση δεν διαθέτει τον ίδιο βαθμό «εικονικότητας» (iconicity) με αυτήν (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μασούρα 2009: 623). Ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις η μετάπλαση «συναγωνίζεται» την προσφυματοποίηση για τη δημιουργία νέων λεξημάτων, παρουσιάζοντας αυξημένη παραγωγικότητα.⁴ Για παράδειγμα, στην αγγλική, η μετάπλαση αποτελεί μία πολύ παραγωγική διαδικασία στη μετονοματική παραγωγή ρημάτων (Plag 1999: 231). Επομένως, η ασυμμετρία που δημιουργεί η μετάπλαση δεν αποτρέπει πάντα τους ομιλητές να την επιλέγουν ως διαδικασία δημιουργίας νέων λεξημάτων.

4. Η μετάπλαση στη Νέα Ελληνική

Η μετάπλαση στη Νέα Ελληνική είναι μία διαδικασία με περιορισμένο πεδίο εφαρμογής (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Μασούρα 2009, Ράλλη 2005). Με βάση την περιγραφή της Ράλλη (2005), η μετάπλαση στη Νέα Ελληνική δημιουργεί τις παρακάτω κατηγορίες:⁵

- (i) μετονοματικά ρήματα, π.χ. οδηγός > οδηγώ, γλωσσολόγος > γλωσσολογώ
- (ii) ουσιαστικά από επίθετα, π.χ. κρητικός > Κρητικός
- (iii) ουσιαστικά από ουσιαστικά, π.χ. κεφάλια > κεφάλια(ς), ή

⁴ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν μελέτες που να εξετάζουν συγκριτικά την παραγωγικότητα όλων των μορφολογικών διαδικασιών για τη μετονοματική παραγωγή ρημάτων. Βλ. Efthymiou et al. (2012: 527) για την κατανομή των επιθημάτων που δημιουργούν ρήματα στις απλές και σύνθετες βάσεις.

⁵ Η κατηγορία (ii) εξετάζεται αναλυτικά από τους Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2012), ενώ η κατηγορία (iii) από τις Melissaropoulou & Manolessou (2011).

(iv) ονοματοποίηση, π.χ. *είναι* > (*το*) *είναι*

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θα εξετάσω μόνο την πρώτη περίπτωση για τους εξής λόγους: (α) ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της μετάπλασης είναι η αλλαγή λεξικής κατηγορίας, επομένως περιπτώσεις αλλαγής γένους ή αριθμού ενός ουσιαστικού (όπως η περίπτωση iii) δεν αποτελούν περιπτώσεις «πρωτοτυπικής» μετάπλασης, (β) η περίπτωση της ουσιαστικοποίησης των επιθέτων (όπως η περίπτωση ii) και της ονοματοποίησης (όπως η περίπτωση iv) αποτελούν διαδικασίες στο όριο της σύνταξης και της μορφολογίας οι οποίες χρήζουν ξεχωριστής αναλυτικής εξέτασης.

4.1. Μετάπλαση σε σύνθετες βάσεις

Η μετάπλαση για την παραγωγή ρημάτων από ουσιαστικά απαντά πολύ συχνά στις ευρωπαϊκές γλώσσες και η βάση εφαρμογής μπορεί να είναι είτε μορφολογικά απλή είτε μορφολογικά σύνθετη (Valera 2015: 324). Με βάση διαγλωσσικά δεδομένα, έχει υποστηριχτεί ότι η μετάπλαση εμφανίζεται πιο συχνά σε μορφολογικά απλές βάσεις (van Marle 1985: 161). Η Ελληνική, ωστόσο, δεν επιβεβαιώνει τη συγκεκριμένη άποψη μιας και η παραγωγικότητα της μετάπλασης στα σύνθετα είναι πιο αυξημένη σε σχέση με τις απλές βάσεις (Páll 2005 και Ralli 2008) και ως εκ τούτου η ανάλυσή μας θα ξεκινήσει από αυτούς τους σχηματισμούς. Το ίδιο συμβαίνει και σε κάποιες γερμανικές και στις ρομανικές γλώσσες όπου σε αρκετές περιπτώσεις εμφανίζεται η μετάπλαση σε σύνθετες βάσεις. Για παράδειγμα, στην Ολλανδική το ονοματικό σύνθετο *voetbal* 'ποδόσφαιρο' μπορεί να γίνει ρήμα *voetballen* 'παίζω ποδόσφαιρο' με τη διαδικασία της μετάπλασης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναλύσουμε με συντομία την κατηγορία των δεσμευμένων θεμάτων στην Ελληνική. Με βάση την ανάλυση της Páll (2005 και Ralli 2008) στη Νέα Ελληνική εμφανίζονται ένα πλήθος θεμάτων που έχουν χαρακτηριστικά τόσο παραγωγικού προσφύματος όσο και θέματος.⁶ Τα θέματα αυτά ονομάζονται *δεσμευμένα θέματα* αφενός επειδή δεν μπορούν να σταθούν ποτέ ως ανεξάρτητες λέξεις και αφετέρου επειδή φέρουν συμπληρώματα όπως τα κανονικά θέματα. Τα θέματα αυτά σε αρκετές περιπτώσεις ξεκινούν ως ρήματα, αλλά με διάφορες διαδικασίες (π.χ. ετεροίωση) αλλάζουν κατηγορία και συμμετέχουν σε διάφορα σύνθετα ως ονοματικά στοιχεία, π.χ. [πλέκ]P → *[πλόκ]O → [[δολ]-ο-[πλόκ]-ος].

Η μετάπλαση εμφανίζεται σε σύνθετα που έχουν ως δεύτερο συστατικό δεσμευμένο θέμα για να μετατρέψουν τους σχηματισμούς από ουσιαστικά σε ρήματα. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε μερικά παραδείγματα:

⁶ Οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1996) και Γιαννουλοπούλου (2000) ακολουθούν διαφορετική ανάλυση για τα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία τα θεωρούν ειδική κατηγορία προσφύματος.

Ουσιαστικό	Ρήμα
[[αρθρ-ο-γράφ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ ⁷	[[[αρθρ-ο-γραφ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[κερδ-ο-σκόπ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	[[[κερδ-ο-σκοπ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[καιρ-ο-σκόπ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	[[[καιρ-ο-σκοπ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[γλωσσ-ο-λόγ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	[[[γλωσσ-ο-λογ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[θεωρητικ-ο-λόγ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	[[[θεωρητικ-ο-λογ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[ετυμ-ο-λόγ] _ο -ος] _ο ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	[[[ετυμ-ο-λογ] _ο] _ρ -ώ] _ρ ΘΕΜΑ-ΔΣ-Δ.ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ

Πίνακας 1: Μετάπλαση σε σύνθετες λέξεις

Το γεγονός ότι η μετάπλαση παραμένει μία διαδικασία με πολύ αυξημένη παραγωγικότητα σε αυτούς τους σχηματισμούς μπορεί να συνδεθεί με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και την προέλευσή αυτών των στοιχείων. Ωστόσο, δεν έχει γίνει ακόμα κάποια μελέτη σχετική με αυτό το θέμα. Εξετάζοντας τις λέξεις του πίνακα 1 διαπιστώνουμε ότι οι σχηματισμοί που βρίσκονται στην αριστερή στήλη (ουσιαστικά) έχουν διαφορετική γραμματική κατηγορία και σημασία από τους σχηματισμούς που βρίσκονται στη δεξιά στήλη (ρήματα), αλλά η βάση έχει την ίδια μορφολογική δομή (σημειώνεται ότι η κλίση δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν). Οι μόνες μορφικές αλλαγές που παρατηρούνται είναι η αλλαγή της κλίσης λόγω της αλλαγής κατηγορίας και ένα σταθερό τονικό σχήμα (τόνος στη λήγουσα) στα ρήματα, οι οποίες θα συζητηθούν πιο κάτω.

Ένα από τα βασικά ερωτήματα στην εξέταση της μετάπλασης είναι η *κατευθυντικότητα* (directionality)⁸ της παραγωγικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, πρέπει να εξετάσουμε ποιο στοιχείο είναι αυτό που «παράγεται» και ποιο στοιχείο αποτελεί τη βάση. Δεδομένου ότι η βάση και το παραγόμενο στοιχείο μοιάζουν μορφικά, η ανάλυση της κατεύθυνσης παραγωγής αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα. Για ανάλογες περιπτώσεις, ένα πλήθος κριτηρίων έχουν χρησιμοποιηθεί στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για τον προσδιορισμό της (βλ. σχετικά Bram 2011).

Ο Biese (1941) ήταν ο πρώτος που πρότεινε το *ιστορικό κριτήριο* για τον προσδιορισμό της κατευθυντικότητας της μετάπλασης. Με βάση το συγκεκριμένο κριτήριο, όποιος

⁷ Οι συντομεύσεις που χρησιμοποιούνται στον υπομνηματισμό είναι οι εξής: P= ρήμα, O= ουσιαστικό, ΔΣ= δείκτης σύνθεσης, Δ. ΘΕΜΑ= δεσμευμένο θέμα.

⁸ Η αρχή της κατευθυντικότητας αναγνωρίζει μία σχέση μεταξύ δύο μορφολογικών στοιχείων (μίας βάσης και ενός παραγόμενου στοιχείου) στην οποία το ένα στοιχείο χαρακτηρίζεται μέσα από τη σχέση του με το άλλο (Bram 2011: 5).

σχηματισμός προηγείται ιστορικά αποτελεί τη βάση παραγωγής. Εφαρμόζοντας το κριτήριο αυτό, η Ράλλη (2005, Ralli 2008) υποστηρίζει ότι οι σχηματισμοί δημιουργίας ρημάτων από ουσιαστικά με μετάπλαση έχουν συγκεκριμένη κατεύθυνση παραγωγής και τα ρήματα παράγονται πάντα από τα αντίστοιχα ουσιαστικά, καθώς τα τελευταία πάντα προηγούνται ως προς την εμφάνισή τους.⁹

Πέραν του ιστορικού κριτηρίου, ο Marchand (1963) πρότεινε το κριτήριο της σημασίας για τον προσδιορισμό της κατεύθυνσης παραγωγής στη μετάπλαση.¹⁰ Με βάση αυτό, μία λέξη Β πρέπει να θεωρείται παράγωγη από μία λέξη Α, εάν η σημασία της εξαρτάται από τη λέξη Α (Marchand 1963: 173). Σε νεότερες έρευνες το συγκεκριμένο κριτήριο έχει εφαρμοστεί από τους Dressler & Manova (2005) και Manova (2011) και τους Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2012) για την περίπτωση των ουσιαστικοποιημένων επιθέτων με μετάπλαση στην Ελληνική. Εάν εφαρμόσουμε το συγκεκριμένο κριτήριο στους σχηματισμούς που παρουσιάσαμε πιο πάνω, διαπιστώνουμε ότι μπορούμε να διακρίνουμε την κατεύθυνση παραγωγής, καθώς τα ρήματα μπορούν να αναλυθούν σημασιολογικά με βάση το αντίστοιχο ουσιαστικό. Για παράδειγμα, το ρήμα *αρθρογραφώ* μπορεί να αναλυθεί ως 'είμαι αρθρογράφος, εργάζομαι επαγγελματικά ως αρθρογράφος'. Επομένως, η σημασία του ρήματος εξαρτάται από τη σημασία του ουσιαστικού.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό αυτών των σχηματισμών που πρέπει να αναλυθεί είναι το τονικό σχήμα τους. Σε κάθε ρήμα υπάρχει μετακίνηση του τόνου προς τα δεξιά και τονισμός της τελικής συλλαβής, γλωσσολόγος > γλωσσολογώ. Ο τόνος αυτός δεν είναι λεξικό χαρακτηριστικό του ρήματος καθώς σε αρκετές περιπτώσεις έχουμε ελάχιστα ζεύγη. Για παράδειγμα, έχουμε το ρήμα *αρθρογραφώ* το οποίο έχει τόνο στη λήγουσα, ενώ το αντίστοιχο ρήμα *γράφω* έχει τόνο στην παραλήγουσα. Κατά την άποψή μου, η αλλαγή του τόνου συνδέεται με τη μετάπλαση, αλλά δεν αποτελεί παραγωγική διαδικασία που δημιουργεί την αλλαγή κατηγορίας.

Εν γένει, η μετάπλαση μπορεί να συνοδεύεται από μικρές μορφικές αλλαγές, όπως η αλλαγή του τόνου, υπερτεμαχιακές αλλαγές ή μεταπτώσεις στο θέμα (Valera 2015: 325–326). Ανάλογα με την ανάλυση, οι αλλαγές μπορεί να θεωρούνται είτε αυτόνομες διαδικασίες που παράγουν τους νέους τύπους, είτε μορφικές αλλαγές που απλώς συνδέονται με τη μετάπλαση. Δεδομένου ότι η μετακίνηση του τόνου είναι συστηματική στα δεδομένα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεν υπάρχει μετάπλαση, αλλά παραγωγική διαδικασία με αλλαγή τονικού σχήματος. Ωστόσο, θεωρώ ότι η μετακίνηση του τόνου δεν μπορεί να

⁹ Την ίδια άποψη υποστηρίζουν οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1996) και Θωμαδάκη (1996).

¹⁰ Το κριτήριο αυτό έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς στην ευρωπαϊκή δομική παράδοση.

θεωρηθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση παραγωγική διαδικασία *per se*, αλλά δομική αλλαγή που συνδέεται με τη μορφολογική διαδικασία της μετάπλασης.

Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι κλιτικές ιδιότητες των μεταπλασμένων ρημάτων. Σύμφωνα με την ανάλυση της Ράλλη (2005), στη Νέα Ελληνική μπορούμε να διακρίνουμε κυρίως δύο κλιτικές τάξεις με βάση την αλλομορφία του θέματος: τα ρήματα της 2ης κλιτικής τάξης έχουν μία προβλέψιμη και σταθερή αλλομορφία που ακολουθεί τον κανόνα: X(α)-X(η/ε) (όπου το X αναπαριστά το θέμα και το φωνήεν που βρίσκεται στην παρένθεση το τελικό φωνήεν του θέματος), ενώ τα ρήματα της πρώτης κλιτικής τάξης δεν έχουν σταθερή και προβλέψιμη αλλομορφία:

- (1) λύν-ω ~ έλυ-σ-α (KT1)
αγαπ-ώ ~ αγάπη-σ-α (KT2)

Η κλιτική τάξη 2 μπορεί να χωριστεί σε υποκατηγορίες ανάλογα με το τελικό φωνήεν του αλλομόρφου που εμφανίζεται σε περιβάλλον [-συνοπτικό] (Ralli, 1988, Ράλλη 2005):

- (2) KT 2α: X(α) ~ Xη, π.χ. αγαπ-ώ ~ αγάπη-σ-α
KT 2β: X ~ Xe, π.χ. διαιρ-ώ ~ διαίρε-σ-α

Τα μεταπλασμένα ρήματα έχουν ένα κλιτικό παράδειγμα που τα χαρακτηρίζει καθώς συνδυάζουν το κλιτικό παράδειγμα 2α και 2β. Στον παρακάτω πίνακα δείχνουμε την κλίση τους στον ενεστώτα και τον αόριστο:

Ενεστώτας	Αόριστος
γλωσσολογ-ώ	γλωσσολόγη-σ-α
γλωσσολογ-είς	γλωσσολόγη-σ-ες
γλωσσολογ-εί	γλωσσολόγη-σ-ε
γλωσσολογ-ούμε	γλωσσολογή-σ-αμε
γλωσσολογ-είτε	γλωσσολογή-σ-ατε
γλωσσολογ-ούν	γλωσσολόγη-σ-αν
KT2β	KT2α

Πίνακας 2: Κλίση των μεταπλασμένων ρημάτων

Όπως δείχνουν τα δεδομένα στον πίνακα 2, τα μεταπλασμένα ρήματα στον ενεστώτα και τον αόριστο ακολουθούν διαφορετικό κλιτικό παράδειγμα. Επειδή το συγκεκριμένο κλιτικό παράδειγμα εφαρμόζεται σε όλα τα μεταπλασμένα ρήματα, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι αποτελεί χαρακτηριστικό της διαδικασίας της μετάπλασης (βλ. Koutsoukos 2014).

Η μορφολογική ανάλυση της μετάπλασης έχει γίνει αντικείμενο εκτενούς μελέτης και έχουν προταθεί διάφορες αναλύσεις. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης δεν θα επεκταθούμε στη σύγκριση των διαφόρων απόψεων (για εκτενή περιγραφή των θεωριών και την εφαρμογή τους στην Ελληνική βλ. Koutsoukos 2013α, β). Θα αναφέρουμε ωστόσο

ότι όλα τα κριτήρια περιγραφής μπορούν να ενσωματωθούν και να περιγραφούν αναλυτικά στο πλαίσιο της *Construction Morphology* (Booij 2010). Με βάση το συγκεκριμένο μοντέλο μορφολογίας, η παραγωγή λέξεων γίνεται με σχήματα (constructions) τα οποία συνδυάζουν δομικές (μορφολογικές και φωνολογικές) και σημασιολογικές ιδιότητες. Τα σχήματα μπορούν να έχουν διαφορετικούς βαθμούς αφαιρετικότητας και συνδέονται μεταξύ τους είτε με κάθετες (ιεραρχικές) είτε με οριζόντιες σχέσεις. Τα σχήματα συνδέονται με συγκεκριμένους σχηματισμούς και δημιουργούν ένα δίκτυο σχέσεων μέσα σε ένα λεξικό το οποίο έχει μία οργάνωση σχημάτων (constructicon). Για να επιτευχθεί η παραγωγή λέξεων, πρέπει η δομή να ανταποκρίνεται στους περιορισμούς του σχήματος (unification, ενοποίηση). Η συγκεκριμένη διαδικασία εξετάζεται εκτενώς στο Jackendoff (2011). Με βάση τις παραπάνω θεωρητικές παραδοχές μπορούμε να αποδώσουμε σχηματικά την παραγωγή ενός ζευγαριού μετάπλασης ως εξής:

$$(3) \quad <[[[\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\omicron\lambda\omicron\gamma]_{o-o\varsigma}]_o]_o \approx <[[[[\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\omicron\lambda\omicron\gamma]_o]_{p-\acute{\omega}}]_p \text{ 'είμαι } [\gamma\lambda\omega\sigma\sigma\omicron\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma] \text{'>$$

Το σχήμα στο (3) αναπαριστά τη σχέση ενός ουσιαστικού και ενός ρήματος τα οποία συνδέονται μεταξύ τους όχι με κάθετη αλλά με οριζόντια σχέση (το σχήμα \approx υποδηλώνει αυτή τη σχέση). Το ρήμα και το ουσιαστικό αποτελούν ξεχωριστές ενότητες, οι οποίες συνδυάζουν δομή και σημασία, ενώ το σύνολο εσωκλείεται σε διαγώνιες αγκύλες (< >).

Σε ένα μοντέλο που προβλέπει ιεραρχικές σχέσεις μεταξύ των σχημάτων, το σχήμα στο (3) μπορεί να επεκταθεί κατακόρυφα προς τα πάνω έτσι ώστε να γίνει πιο αφηρημένο και να μπορεί να αναπαραστήσει οποιοδήποτε σχηματισμό μετάπλασης και όχι μόνο το συγκεκριμένο ζευγάρι. Επομένως, θα πρέπει να αναπαραστήσουμε τις ιδιότητες όλων των ζευγαριών τα οποία εντάσσονται στο (3) με τέτοιο τρόπο ώστε να δείχνει τις δομικές (μορφολογικές και φωνολογικές) και σημασιολογικές ιδιότητες τους και να προβλέπει μελλοντικούς σχηματισμούς. Επομένως το σχήμα στο (3) μπορεί να τροποποιηθεί ως εξής:

$$(4) \quad <[[[[X-o]_i^{11} - [Y]]_{o-o\varsigma}]_o]_o \approx [[[[X-o] - [Y]]_o]_{p-\acute{\omega}}]_{p+[TONOS \text{ στη λήγουσα}] \text{ [KT B1/2]} \text{ 'είμαι } <[[[[X-o]_i - [Y]]_N - o\varsigma]_N]_o \text{'>$$

Το σχήμα στο (4) αναπαριστά τη μετάπλαση στη Νέα Ελληνική ως σχέση αφηρημένων σχημάτων και όχι απλώς ως σχέση μεταξύ δύο υπάρχοντων σχηματισμών που συνδέονται μεταξύ τους. Αυτό μας δίνει το πλεονέκτημα να αναλύσουμε όλες τις ιδιότητες που προαναφέρθηκαν (σημασιολογική εξάρτηση, τονικό σχήμα, κλιτικές ιδιότητες) ως περιορισμούς του εξαγόμενου του σχήματος. Για να παραχθεί μία δομή θα πρέπει να ακολουθεί το σχήμα και να πληροί τους περιορισμούς που έχουν τεθεί.

¹¹ Ο δείκτης σύνθεσης δηλώνεται ως μέρος του πρώτου θέματος μόνο για λόγους σημειολογικής ευκολίας και δεν υποδηλώνει κάποια θεωρητική τοποθέτηση σχετικά με αυτό το ζήτημα.

4.2. Μετάπλαση σε απλές βάσεις

Στη Νέα Ελληνική εντοπίζουμε σχηματισμούς μετονοματικής παραγωγής ρημάτων με μετάπλαση που εφαρμόζεται σε απλές βάσεις (Ralli 1988). Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται κάποιοι από αυτούς:

Ουσιαστικό	Ρήμα
[[πυγμάχ] _ο -ος] _ο	[[[πυγμαχ] _ο] _ρ -ώ] _ρ
ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[λατόμ] _ο -ος] _ο	[[[λατομ] _ο] _ρ -ώ] _ρ
ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ
[[δικηγόρ] _ο -ος] _ο	[[[δικηγορ] _ο] _ρ -ώ] _ρ
ΘΕΜΑ(Ο)-ΚΛΙΣΗ	ΘΕΜΑ-ΚΛΙΣΗ

Πίνακας 3: Μετάπλαση σε απλές βάσεις

Τα μεταπλαστικά ζευγάρια στον πίνακα 3 εμφανίζουν τις ίδιες δομικές ιδιότητες με τους μεταπλασμένους σχηματισμούς με δεσμευμένο θέμα. Αυτό σημαίνει ότι τα ρήματα έχουν το ίδιο τονικό σχήμα, την ίδια κλίση και ακολουθούν την ίδια σημασιολογική εξάρτηση από το ουσιαστικό, όπως και τα ρήματα που προκύπτουν από τα σύνθετα. Ωστόσο, τα ζευγάρια μετάπλασης με απλές βάσεις που απαντούν στη Νέα Ελληνική είναι πολύ περιορισμένα και δεν είναι σαφές αν η συγκεκριμένη διαδικασία είναι παραγωγική (Koutsoukos 2013a). Για την εξέταση της παραγωγικότητας αυτών των σχηματισμών θα πρέπει να γίνει ειδική μελέτη που να εξετάζει και τη διαχρονία των σχηματισμών.

5. Συμπεράσματα

Στο παρόν άρθρο εξετάστηκε η μετονοματική παραγωγή ρημάτων με μετάπλαση στη Νέα Ελληνική. Η εξέταση των δεδομένων της Νέας Ελληνικής μας δίνει ένα πλήθος από ενδιαφέροντα συμπεράσματα τόσο για τη φύση της συγκεκριμένης διαδικασίας, όσο και για τη μορφολογική θεωρία εν γένει.

Τα δεδομένα της Ελληνικής δεν επιβεβαιώνουν τη γενική υπόθεση ότι η μετάπλαση εμφανίζεται πιο συχνά σε απλές βάσεις, καθώς η παραγωγικότητα της διαδικασίας είναι πιο αυξημένη σε σύνθετες βάσεις. Υποστηρίχθηκε ότι η κατεύθυνση παραγωγής είναι συγκεκριμένη, ήτοι από το ουσιαστικό στο ρήμα, όπως αποδεικνύεται από το κριτήριο της σημασιολογικής εξάρτησης, το οποίο συμπληρώνει το ιστορικό κριτήριο που εφάρμοσε η Ράλλη (2005). Τέλος, οι ρηματικοί σχηματισμοί έχουν ένα χαρακτηριστικό τονικό σχήμα (τόνος πάντα στη λήγουσα) και ακολουθούν μία ιδιαίτερη κλιτική τάξη που αποτελεί συνδυασμό των δύο υποκατηγοριών της 2ης κλιτικής τάξης.

Ως προς τη μορφολογική συμμετρία, αναφέρθηκε ότι η Νέα Ελληνική είναι μία γλώσσα με έντονο προσφυματικό χαρακτήρα και υποστηρίχθηκε ότι τείνει να διατηρεί τη συμμετρία μεταξύ δομής και σημασίας στους μορφολογικούς σχηματισμούς. Η μετάπλαση αποτελεί

μία απόκλιση από αυτή την κυρίαρχη τάση. Η συγκεκριμένη διαδικασία συνδέεται όμως με κάποια δομικά χαρακτηριστικά, όπως το συγκεκριμένο τονικό σχήμα και η συγκεκριμένη κλιτική τάξη, που, αφενός την κάνουν να διαφέρει από τις «πρωτοτυπικές περιπτώσεις» μετάπλασης (όπως για παράδειγμα αυτές που αναφέρονται για την αγγλική γλώσσα) και, αφετέρου εξισορροπούν την απόκλιση της διαδικασίας από την τάση για διατήρηση της συμμετρίας στους μορφολογικούς σχηματισμούς.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά. (1996) Η νεοελληνική σύνθεση. Στο: Γ. Κατσιμαλή & Φ. Καβουκόπουλος (επιμ.), *Ζητήματα νεοελληνικής γλώσσας-Διδακτική προσέγγιση*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, 97-120.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά., Ευθυμίου Α. & Α. Φλιάτουρας (2012) Τα ουσιαστικοποιημένα επίθετα της νέας ελληνικής. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 32. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ, 38-51.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά. & Ε. Μασούρα (2009). Ληκτικό τεμάχιο και μνήμη. Στο: Γ. Κ. Γιαννάκης, Μ. Μπαλτατζάνη, Γ. Ι. Ευδόπουλος & Α. Τσαγγαλίδης (επιμ.), *Πρακτικά του 8ου Διεθνούς συνεδρίου ελληνικής γλωσσολογίας*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 616-632.
- Γιαννουλοπούλου, Γιαννούλα. 2000. *Μορφοσημασιολογική σύγκριση παραθημάτων και συμφυμάτων στα νέα ελληνικά και τα ιταλικά*. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Θωμαδάκη, Ε. (1996) Παράγωγα στη Νέα Ελληνική. Στο: Γ. Κατσιμαλή & Φ. Καβουκόπουλος (επιμ.), *Ζητήματα νεοελληνικής γλώσσας-Διδακτική προσέγγιση*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, 69-96.
- Κατσούδα, Γ. (2007) *Ρηματικοί μεταπλασμοί (Μεταδομήσεις ενεστωτικού και αοριστικού θέματος)*. Αθήνα: Βιβλιοθήκη Σοφίας Σαριπόλου, ΕΚΠΑ.
- Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής* (1941). Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων.
- Ράλλη, Α. (2005) *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Bally, C. (1944) *Linguistique générale et linguistique française* [seconde édition entièrement refondue]. Berne: S.A. Francke.
- Balteiro, I. (2007) *A contribution to the study of conversion in English*. Münster: Waxmann.
- Bauer, L. (1983) *English word formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, L. & S. Valera (eds.) (2005α) *Approaches to Conversion and/or zero-derivation*. Münster: Waxmann.
- Bauer, L. & S. Valera (2005β) Conversion or zero-derivation: an introduction. Στο: S. Valera & L. Bauer (επιμ.), *Approaches to Conversion and/or zero-derivation*. Münster: Waxmann, 7-17.
- Bazell, C. E (2004) *On the problem of the morpheme*. Στο: F. Katamba (επιμ.), *Morphology: Critical Concepts in Linguistics, Volume 1: Word structure: a variety of views*. London & New York: Routledge, 97-109. (Reprint of Bazell 1949 in *Archivum Linguisticum* 1: 1-15).
- Biese, Y. M (1941) *Origin and development of conversions in English*. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae B XLV*(2).

- Booij, G. (2010) *Construction Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Bram, B. (2011) *Major total conversion in English: the question of directionality*. Διδακτορική διατριβή, Victoria University of Wellington.
- Corbin, D. (1987) *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. Vol. I. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Dressler, W. U. (1987) Word formation as part of natural morphology. Στο: W. U. Dressler (επιμ.), *Leitmotifs in Natural Morphology*. (= Studies in Language Companion Series 10). Amsterdam: John Benjamins.
- Dressler, W. U. (2005) *Word Formation in Natural Morphology*. Στο: P. Štekauer & R. Lieber (επιμ.), *Handbook of Word-Formation*. Dordrecht: Springer, 267-284.
- Dressler, U. W. & S. Manova (2005) The morphological technique of conversion in the inflecting-fusional type. Στο: S. Valera & L. Bauer (επιμ.), *Approaches to Conversion and/or zero-derivation*. Münster: Waxmann, 67-101.
- Efthymiou A., Fragaki G. & A. Markos (2012) Productivity of verb-forming suffixes in Modern Greek: A corpus-based study. *Morphology* 22(4): 515-543.
- Hoeksema, J. (2000) Compositionality of meaning. Στο: G. Booij, C. Lehmann, & J. Mugdan (Επιμ. σε συνεργασία με τους W. Kesselheim & S. Skopeteas), *Morphologie. Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung. An international handbook on inflection and word formation*. 1. Halbband/Volume 1. Berlin: Walter de Gruyter, 851-857.
- Jackendoff, R. (2011) What is in the human language faculty? Two views. *Language* 87(3): 586-624.
- Karcevskij, S. (1964) Du dualisme asymétrique du signe linguistique. Στο: J. Vachek (επιμ.), *A Prague School Reader in Linguistics*. Bloomington/London: Indiana University Press, 81-87 (Reprint of Karcevskij 1929 in *Travaux du cercle linguistique de Prague I*: 33-38).
- Kastovksy, D. (2005) Conversion and/or zero: word-formation theory, historical linguistics, and typology. Στο: L. Bauer & S. Valera (επιμ.), *Approaches to conversion/zero derivation*. Münster: Waxmann, 31-50.
- Koutsoukos, N. (2013α) *A constructionist view of complex interactions between inflection and derivation: the case of SMG and Griko*. Διδακτορική διατριβή. Patras: University of Patras.
- Koutsoukos, N. (2013β) On the grammatical nature of conversion: evidence from Modern Greek. *Grazer Linguistische Studien (GKS)* 76: 37-54.
- Koutsoukos, N. (2014) A construction-based account of the relation between conversion and inflectional class in Modern Greek. Στο: S. Augendre κ.ά. (επιμ.), *Proceedings of the Décembrettes. 8th International conference on morphology. Carnets de grammaire 22*. Toulouse: CLLE-ERSS-Maison de la Recherche-Université Toulouse-Jean Jaurès, 205-228.
- Koutsoukos, N. (2015) Conversion in Modern Greek and the typological canvas: some remarks. Στο: Katerina Fragkopoulou κ.ά. (επιμ.), *Proceedings of the 3rd Patras International Conference of Graduate Students in Linguistics*. Patras: University of Patras, 28-40.

- Manova, S. (2011) *Understanding morphological rules: with special emphasis on conversion and subtraction in Bulgarian, Russian and Serbo-Croatian*. Dordrecht: Springer.
- Marchand, H. (1963) On a question of contrary analysis with derivationally connected but morphologically uncharacterized words. *English Studies* 44: 176-187.
- Marchand, H. (1969) *The categories and types of present-day English word formation. A synchronic-diachronic approach* (2nd edition). München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Marle, van J. (1985) *On the paradigmatic dimension of morphological creativity*. Dordrecht: Foris.
- Martsa, S. (2013) *Conversion in English: A Cognitive Semantic Approach*. Newcastle upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Mayerthaler, W. (1981) *Morphologische Natürlichkeit*. Wiesbaden: Athenaion.
- Mel'čuk, I. (2006) The structure of linguistic signs and semantic-formal relations between them. Στο: D. Beck (επιμ.), *Aspects of the Theory of Morphology*. Berlin: Mouton de Gruyter, 517-540.
- Melissaropoulou, D. & I. Manolessou (2011) Theoretical and diachronic aspects of augmentation: evidence from Greek. Στο: A. Ralli, G. Booij & S. Scalise (επιμ.), *On-line proceedings of the 7th Mediterranean Morphology Meeting*, 63-77. Available at: <http://mmm.lis.upatras.gr/index.php/mmm/issue/view/31/showToc>
- Myers, S. (1984) Zero-derivation and inflection. *MIT Working Papers in Linguistics* 7: 53-69.
- Nagano, A. (2008) *Conversion and back-formation in English: Toward a theory of morpheme-based morphology*. Tokyo: Kaitakusha.
- Plag, I. (1999) *Morphological productivity: Structural constraints in English derivation*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ramat, P. (1999) Linguistic categories and linguists' categorizations. *Linguistics* 37(1): 157-180.
- Ralli, A. (1988) *Eléments de la morphologie du grec moderne*. Διδακτορική διατριβή. Montréal: Université de Montréal.
- Ralli, A. (2008) Greek deverbal compounds with 'bound stems'. *Southern Journal of Linguistics* 29 (1/2): 150-173.
- Saussure, F. de (1916/1995) *Cours de linguistique générale*. Publié par C. Bailly & A. Séchehaye. Paris: Editions Payot & Rivages.
- Sweet, H. (1960 [1891]) *A New English Grammar, Logical and Historical (Part I, Introduction, Phonology, and Accidence)*. Oxford: Clarendon Press.
- Valera, S. (2014) Conversion. Στο: L. Rochelle & P. Štekauer (επιμ.), *The Oxford Handbook of Derivational Morphology*. NY: Oxford University Press, 154-168.
- Valera, S. (2015) Conversion. Στο: P. O. Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen, & F. Rainer (επιμ.), *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe Vol 1*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 322-339.
- Van Goethem, K. & N. Koutsoukos (υπό δημ. 2018) "Morphological transposition" as the onset of recategorization: the case of *luxe* in Dutch. *Linguistics*.

